

ТИПОВА ПРОГРАМА
підвищення кваліфікації педагогічних працівників підвищення
кваліфікації «Культура добробуту в сучасній школі»

Розробник(и): ФОП Дячук Людмила Федорівна, ЄДРПОУ 2384007045

Рецензент(и): Фізична особа підприємець Л. Ф. Дячук

Термін дії програми: з 2025 до 2030 року

1. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Актуальність типової програми - Програма актуальна через необхідність формування комплексних життєвих навичок для збереження фізичного та психічного здоров'я.

Цільова група: Педагогічні працівники, які викладають курс «Здоров'я, безпека та добробут».

Обсяг (тривалість): Загальний обсяг підвищення кваліфікації за цією програмою в межах одного освітнього циклу становить від 2 до 30 годин (0,06-1 кредит ЄКТС) та визначається індивідуально залежно від кількості обраних слухачем освітніх компонентів (тем). Слухач може проходити програму повторно, обираючи нові теми. У кожному випадку у сертифікаті зазначається фактично пройдений обсяг годин та тематика навчання.

Особливості реалізації програми - Програма має модульну структуру та реалізується у вигляді окремих освітніх циклів. У межах одного освітнього циклу слухач обирає одну або кілька тем відповідно до власних освітніх потреб. Кожна тема є логічно завершеним освітнім компонентом та може реалізовуватися автономно. Підсумковий обсяг підвищення кваліфікації в межах одного циклу формується шляхом накопичення обраних тем і становить від 2 до 30 годин. Слухач може проходити програму повторно, обираючи нові теми. За результатами кожного освітнього циклу видається окремий документ про підвищення кваліфікації із зазначенням фактично пройдених годин та тематики навчання.

Форма (форми) підвищення кваліфікації: дистанційна

Мета підвищення кваліфікації - Розвиток професійної майстерності педагогів у сфері добробуту.

Завдання підвищення кваліфікації:

- Опанування інструментів оцінювання занять з добробуту
- Вивчення технік подолання стресу в учнів
- Розробка інтегрованих уроків з безпеки та здоров'я

Перелік компетентностей, що вдосконалюватимуться:

- здоров'язбережувальна
- соціальна
- психологічна

Очікувані результати підвищення кваліфікації: Педагоги навчаться створювати середовище, що сприяє гармонійному розвитку та безпеці

кожного учня.

Оцінювання результатів підвищення кваліфікації – Оцінювання здійснюється на основі виконання рекомендованих практичних та самостійних завдань, участі в проєктній діяльності, тестування або підсумкової роботи відповідно до програми.

Документ про підсумки підвищення кваліфікації – Сертифікат або свідоцтво про підвищення кваліфікації встановленого зразка із зазначенням теми, обсягу годин та кредитів ЄКТС відповідно до вимог законодавства

2. НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

Навчально-тематичний план відображає перелік можливих курсів (тем), що реалізуються в межах програми. Проходження всіх тем, наведених у плані, не є обов'язковим. Кожна тема є окремим освітнім компонентом і може реалізовуватися автономно.

№	Назва теми	Лекції, год	Самостійна робота, год (мін.-макс.)	Усього, год (мін.-макс.)
1	Підготовка якісного контенту для уроку 'Здоров'я, безпека та добробут' у 5 класі НУШ.	1	1-29	2-30
2	Попередження ризиків від вибухонебезпечних предметів	1	1-29	2-30
3	Ризики вибухонебезпеки: моделі безпечної поведінки учнів	1	1-29	2-30
4	Використання візуальних методів для залучення учнів та підвищення ефективності навчання	1	1-29	2-30
5	Розкриття потенціалу розуму: методи ефективного запам'ятовування.	1	1-29	2-30
6	Покращення досвіду навчання: організація якісного освітнього процесу за допомогою Google.	1	1-29	2-30
7	Надання допомоги під час військового часу. Ситуації пошкодження кінцівок, поранення в груди та термічні травми	1	1-29	2-30
8	Створення безпечного освітнього простору в ЗЗСО: в умовах воєнного стану	1	1-29	2-30
9	Дії під час небезпечних ситуацій в умовах воєнного стану. Створення безпечного освітнього простору в ЗЗСО	1	1-29	2-30
10	Плануємо майбутнє. Особливості впровадження інтегрованого курсу "Здоров'я, безпека та добробут" у 6 класі НУШ.	1	1-29	2-30
11	Здоров'я, безпека та добробут. НУШ 6 клас. Підвищення кваліфікації.	1	1-29	2-30
12	Домедична допомога. Основи базової підтримки життя.	1	1-29	2-30
13	Основи підтримки життєдіяльності	1	1-29	2-30
14	Безпечне освітнє середовище. Охорона праці в навчальному закладі	1	1-29	2-30
15	Основи надання першої допомоги: важливість та практичні навички для вчителів.	1	1-29	2-30
16	Організація безпечного освітнього середовища. Алгоритми дій в непередбачуваних ситуаціях, ведення відповідної документації	1	1-29	2-30

№	Назва теми	Лекції, год	Самостійна робота, год (мін.-макс.)	Усього, год (мін.-макс.)
17	Практичний аспект у викладанні предмета 'Здоров'я, безпека і добробут у 8 класі НУШ. Я — цінність: особисті межі та безпека	1	1-29	2-30
18	Інформаційна гігієна та медіаграмотність: як формувати критичне мислення учнів в епоху дезінформації на уроках ЗБД	1	1-29	2-30
19	Свідоме споживання інформації на уроках 'Здоров'я, безпека та добробут'. Як навчити учнів мислити критично, а не просто гуглити.	1	1-29	2-30
20	Ігрові технології у формуванні здоров'язбережувальних компетентностей	1	1-29	2-30
21	Від теорії до практики: як інтегрувати навички добробуту в повсякденне життя учнів на уроках "Здоров'я, безпека, добробут".	1	1-29	2-30
22	Стійкі діти — сильна школа: як формувати навички добробуту та соціальних зв'язків у щоденному навчанні.	1	1-29	2-30
23	Урок через гру: як формувати навички здорового способу життя та безпечної поведінки.	1	1-29	2-30

3. ЗМІСТ ТИПОВОЇ ПРОГРАМИ

Тема 1. Підготовка якісного контенту для уроку 'Здоров'я, безпека та добробут' у 5 класі НУШ.

Ключові питання теми: 1 важливість залучення цифрових інструментів в освітній процес; 2 принципи використання цифрових інструментів для досягнення обов'язкових результатів навчання; 3 техніки використання інструментів для пошуку та/або створення якісного цифрового контенту

Тема 2. Попередження ризиків від вибухонебезпечних предметів

Ключові питання теми: Із початком війни мають змінитися підходи до навчання загалом, а особливо предмета 'Захист України'. Під час зустрічі поговоримо про зміни в програмі, інструменти для впровадження ефективних уроків, роботу з попередження ризиків від вибухонебезпечних предметів

Тема 3. Ризики вибухонебезпеки: моделі безпечної поведінки учнів

Ключові питання теми: Тематика та зміст програми є затребуваним у сучасних реаліях воєнного стану в Україні. Безпека життя та здоров'я є в пріоритеті та найвищою цінністю кожного громадянина. Наразі є потреба бути обізнаним педагогом у цій проблемі, оскільки діти мають розуміти індикатори небезпечних місць та знати алгоритм правильної поведінки у небезпечних ситуаціях.

Тема 4. Використання візуальних методів для залучення учнів та підвищення ефективності навчання

Ключові питання теми: 1. Як створити ментальну карту за допомогою застосунків: онлайн і офлайн 2. Якісний візуальний контент для вчителя 3. Гайд: що? навіщо? як? на прикладі історії або громадянської освіти

Тема 5. Розкриття потенціалу розуму: методи ефективного запам'ятовування.

Ключові питання теми: Під час тренінгу педагоги матимуть змогу

ознайомитися з процесами пам'яті та навчитися методам ефективного запам'ятовування

Тема 6. Покращення досвіду навчання: організація якісного освітнього процесу за допомогою Google.

Ключові питання теми: Під час пандемії та війни сучасна освіта зіткнулась із проблемою організації дистанційного та змішаного навчання, організацією синхронного та асинхронного дистанційного навчання, проблемою освітян були вибір платформи та недостатня обізнаність з їх використання. Про переваги та плюси платформ для дистанційного навчання

Тема 7. Надання допомоги під час військового часу. Ситуації пошкодження кінцівок, поранення в груди та термічні травми

Ключові питання теми: ознайомлення з натівським протоколом ТССС, алгоритмами: американським MARCH та українським Ко-Ле-Со, зонами безпеки надання першої домедичної допомоги, послідовністю дій за алгоритмом 'Ко-Ле-Со', ознаками критичних кровотеч, пошуком кровотеч, зупинкою кровотеч, відновленням дихання, типами тиснучих пов'язок, забезпеченням роботи серця, обігрівом, іншими видами поранення, евакуацією потерпілого.

Тема 8. Створення безпечного освітнього простору в ЗЗСО: в умовах воєнного стану

Ключові питання теми: Тематика та зміст програми є затребуваним у сучасних реаліях воєнного стану в Україні. Через активні бойові дії у різних частинах країни зростає небезпека від вибухонебезпечних предметів для нашого життя. Шкода, якої можуть завдати ці предмети, непоправна та навіть смертельна. Безпека життя та здоров'я є в пріоритеті та найвищою цінністю кожного громадянина. Наразі є нагальна потреба бути обізнаним у цій проблемі, оскільки має бути правильно організовано безпечне освітнє середовище, зокрема у закладі освіти, учні та педагоги мають розуміти індикатори небезпечних місць та знати алгоритми правильної поведінки у небезпечних ситуаціях.

Тема 9. Дії під час небезпечних ситуацій в умовах воєнного стану. Створення безпечного освітнього простору в ЗЗСО

Ключові питання теми: Тематика та зміст програми є затребуваним у сучасних реаліях воєнного стану в Україні. Через активні бойові дії у різних частинах країни зростає небезпека від вибухонебезпечних предметів для нашого життя. Шкода, якої можуть завдати ці предмети, непоправна та навіть смертельна. Безпека життя та здоров'я є в пріоритеті та найвищою цінністю кожного громадянина. Наразі є нагальна потреба бути обізнаним у цій проблемі, оскільки має бути правильно організовано безпечне освітнє середовище, зокрема у закладі освіти, учні та педагоги мають розуміти індикатори небезпечних місць та знати алгоритми правильної поведінки у небезпечних ситуаціях.

Тема 10. Плануємо майбутнє. Особливості впровадження інтегрованого курсу "Здоров'я, безпека та добробут" у 6 класі НУШ.

Ключові питання теми: Забезпечення вміннями та знаннями з безпеки, основ надання першої домедичної допомоги, виживання в природі, безпеки в побуті загострилось у складних умовах невизначеності. Ефективне впровадження інтегрованого курсу 'Здоров'я, безпека, добробут' у 6 класі створює умови до формування відповідальності та самозарадності, які стають основою збереження життя.

Тема 11. Здоров'я, безпека та добробут. НУШ 6 клас. Підвищення кваліфікації.

Ключові питання теми: Забезпечення вміннями та знаннями з безпеки, основ надання першої домедичної допомоги, виживання в природі, безпеки в побуті загострилось у складних умовах невизначеності. Ефективне впровадження інтегрованого курсу 'Здоров'я, безпека, добробут' у 6 класі створює умови до формування відповідальності та самозарадності, які стають основою збереження життя.

Тема 12. Домедична допомога. Основи базової підтримки життя.

Ключові питання теми: - перевірка наявності дихання у потерпілого - проведення серцево-легеневої реанімації - взаємодія з дефібрилятором - алгоритм дій при удушенні - методи зупинки кровотеч

Тема 13. Основи підтримки життєдіяльності

Ключові питання теми: - ланцюжок виживання - як проводити слр - удушення - стабільне положення - кровотечі

Тема 14. Безпечне освітнє середовище. Охорона праці в навчальному закладі

Ключові питання теми: Акцент на окремих розділах в законодавстві з охорони праці, ведення шкільної документації, алгоритм дії в надзвичайних ситуаціях

Тема 15. Основи надання першої допомоги: важливість та практичні навички для вчителів.

Ключові питання теми: - ланцюжок виживання - як проводити слр - удушення - стабільне положення - кровотечі

Тема 16. Організація безпечного освітнього середовища. Алгоритми дій в непередбачуваних ситуаціях, ведення відповідної документації

Ключові питання теми: Створення безпечних умов навчання та праці, комфортна міжособистісна взаємодія, попередження і запобігання негативних і кризових ситуацій

Тема 17. Практичний аспект у викладанні предмета Здоров'я, безпека і добробут у 8 класі НУШ. Я — цінність: особисті межі та безпека

Ключові питання теми: Актуальність теми в реаліях сучасної школи та суспільства. Чому важливо говорити про особисту цінність саме в підлітковому віці? Психологічні особливості восьмикласників: пошук себе, меж, підтримки. Особисті межі — що це таке і як їх відчувати? Поважати себе = вміти сказати 'ні'. Безпека: фізична, психологічна, емоційна. Практичні інструменти та форми роботи. Вправи для усвідомлення меж, наприклад: 'Мій простір', 'Мое тіло — мій вибір'. Рольові ігри та дискусії: 'Як реагувати, якщо межі порушують'. Аналіз ситуацій із життя: 'Тривожні дзвіночки' Техніки ненасильницької комунікації та асертивності Вправи для розвитку емпатії: 'Як бути другом для себе' Інтеграція з міжпредметними зв'язками НУШ: як теми цінності, меж і безпеки пов'язані з громадянською освітою, мистецтвом, мовами? Ресурси для вчителя.

Тема 18. Інформаційна гігієна та медіаграмотність: як формувати критичне мислення учнів в епоху дезінформації на уроках ЗБД

Ключові питання теми: Учасники ознайомляться з поняттями інформаційної гігієни, медіаграмотності та дезінформації, дізнаються про їхній вплив на психічне здоров'я і добробут учнів. Буде розглянуто приклади інтеграції критичного мислення в уроки ЗБД, практичні вправи, чеклісти, моделі фактчекінгу CRAAP, а також цифрові ресурси, що сприяють розвитку навичок аналізу, оцінювання та усвідомленого

споживання інформації.

Тема 19. Свідоме споживання інформації на уроках 'Здоров'я, безпека та добробут'. Як навчити учнів мислити критично, а не просто гуглити.

Ключові питання теми: Учасники ознайомляться з поняттями інформаційної гігієни, медіаграмотності та дезінформації, дізнаються про їхній вплив на психічне здоров'я і добробут учнів. Буде розглянуто приклади інтеграції критичного мислення в уроки ЗБД, практичні вправи, чеклісти, моделі фактчекінгу CRAAP, а також цифрові ресурси, що сприяють розвитку навичок аналізу, оцінювання та усвідомленого споживання інформації.

Тема 20. Ігрові технології у формуванні здоров'язбережувальних компетентностей

Ключові питання теми: Ознайомити педагогів із сучасними підходами до формування здоров'язбережувальних компетентностей учнів. Розкрити сутність та педагогічний потенціал ігрових технологій в освітньому процесі. Продемонструвати практичні приклади використання ігор, інтерактивних вправ та рольових ситуацій на уроках. Розвинути вміння педагогів застосовувати ігрові методи для формування навичок здорового способу життя та безпечної поведінки. Сприяти обміну досвідом між педагогами щодо використання інноваційних методів навчання.

Тема 21. Від теорії до практики: як інтегрувати навички добробуту в повсякденне життя учнів на уроках "Здоров'я, безпека, добробут".

Ключові питання теми: - створення фізичного та психологічного комфорт у класі як офлайн, так і в цифровому просторі. -як розвивати гнучкість мислення, емоційну саморегуляцію та соціальні зв'язки.

Тема 22. Стійкі діти — сильна школа: як формувати навички добробуту та соціальних зв'язків у щоденному навчанні.

Ключові питання теми: - створення фізичного та психологічного комфорт у класі як офлайн, так і в цифровому просторі. -як розвивати гнучкість мислення, емоційну саморегуляцію та соціальні зв'язки.

Тема 23. Урок через гру: як формувати навички здорового способу життя та безпечної поведінки.

Ключові питання теми: Ознайомити педагогів із сучасними підходами до формування здоров'язбережувальних компетентностей учнів. Розкрити сутність та педагогічний потенціал ігрових технологій в освітньому процесі. Продемонструвати практичні приклади використання ігор, інтерактивних вправ та рольових ситуацій на уроках. Розвинути вміння педагогів застосовувати ігрові методи для формування навичок здорового способу життя та безпечної поведінки. Сприяти обміну досвідом між педагогами щодо використання інноваційних методів навчання.

4. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Нормативно-правові документи:

1. Закон України Про вищу освіту
2. Закон України Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій
3. Закон України Про дошкільну освіту
4. Закон України Про загальну середню освіту

5. Закон України Про інноваційну діяльність
6. Закон України Про наукову і науково-технічну діяльність
7. Закон України Про наукову і науково-технічну експертизу
8. Закон України Про освіту
9. Закон України Про позашкільну освіту
10. Закон України Про професійно-технічну освіту
11. Концепція розвитку післядипломної освіти в Україні
12. Національна доктрина розвитку освіти
13. Положення про державний вищий навчальний заклад
14. Положення про дистанційне навчання
15. Положення про інститути післядипломної педагогічної освіти
16. Положення про організацію навчального процесу
17. Постанова кабінету міністрів України від 28.03.2002 № 379 Про затвердження Державної програми "Вчитель"

Основна література:

1. Барна І.В. Біологія. Методика розв'язування задач: Навчальний посібник. Тернопіль: Мандрівець, 2009. 216 с.
2. Богомольний Б.Р., Кононенко В.В. Медицина екстремальних ситуацій: навч. посіб. Одеса: Одеський держ. мед. ун-т, 2001. 412 с. URL: <https://bit.ly/3VурwoI>
3. Богомольний Б.Р., Кононенко В.В., Чуєв П.М. Медицина екстремальних ситуацій: навч. посіб. Одеса: Одеський держ. мед. ун-т, 2001. 412 с. URL: <https://bit.ly/3VурwoI>
4. Бондар О. В. Ситуаційний менеджмент : навч. посіб. 2-ге вид., перероб та доповн. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 388 с.
5. Бондарчук О.І., Нежинська О.О. Лідерство у діяльності керівника освітньої організації: спецкурс для слухачів очно-дистанційної форми навчання в системі післядипломної педагогічної освіти. Київ, 2017. 36 с.
6. Брюховецький В.С. Ліна Костенко: Нарис творчості. К.: Дніпро, 1990. 262 с.
7. Васильченко А.А. та ін. Епідеміологія. Київ: Здоров'я, 1993. 464 с.
8. Від керівника до лідера: практичні поради для директорів шкіл та керівників відділів освіти / А.Уварова. URL: <https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/521/12.2019.pdf>
9. Вознюк Т.В. Сучасні ігрові види спорту: теорія та методика викладання: навчальний посібник. Вінниця: ФОП Корзун Д.Ю., 2017. 248 с. URL: <https://bit.ly/3WzIDHA>
10. Волківська Д. А. Сучасні підходи до визначення лідерства. Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Сер. : Педагогічні науки. 2014. Вип. 115. С. 45-47.
11. Все для школи: графіка, оформлення, дизайн. URL: <http://all-for-schools.blogspot.com>
12. Вукіна Н.В., Дементієвська Н.П., Сущенко І.М. Критичне мислення: як цьому навчати: наук.-метод. посіб. / За наук. ред. О.І.Пометун. Харків, 2007. 190 с.
13. Вчимося вчитися та критично мислити. Нестандартні завдання за темами тижнів до курсу «Я досліджую світ». 1 клас. / авт. - упоряд. Н.В.Маценко, Н.В.Свір. Харків : вид. група «Основа», 2019. 133 с.
14. Вчимося читати. Навч.-розв. посіб. для дітей 4-6 років. У двох частинах. К.: «Фенікс», 2020. Ч.1. 272с. з іл. <https://www.shelestova.com.ua/product/vchymosya-chytaty/>
15. Гайдученко С. О. Мотивація персоналу. Харків : ХНУМГ, 2013. 111 с.
16. Головань М. С. Компетенція і компетентність: досвід теорії, теорія досвіду. Вища освіта України. № 3. 2008. С. 23-30.
17. Головань М.С. Компетенція і компетентність: досвід теорії, теорія досвіду. Вища освіта України. № 3. 2008. С. 23-30.

18. Даниленко Л.І. Вивчення фізичних явищ у живій природі у процесі викладання курсу біології: навч.- методичний посібник / Л.І. Даниленко. Черкаси: Редакційно-видавничий відділ Черкаського ОІПОПП, 2010. 110 с.
19. Даниленко Л.І. Інноваційні технології у профільному навчанні старшокласників: навч.- метод. посібник. Черкаси: Редакційно-видавничий відділ Черкаського ОІПОПП, 2015. 92 с.
20. Даниленко Л.І. Інтеграція знань у профільному навчанні біології (10-11 класи): навч.-метод. посібник / Л.І. Даниленко. Черкаси: ЧОІПОПП, 2014. 72 с.
21. Даниленко Л.І. Національно-патріотичне виховання учнів на уроках біології: метод. посібник / Л.І. Даниленко, С.О. Гончаренко, Т.В. Громова та ін. Черкаси: КНЗ «ЧОІПОПП Черкаської обласної ради», 2017. 79 с.
22. Даниленко Л.І. Пізнавальні завдання до розділу «Біологічні основи поведінки людини»: навч.-методичний посібник /авт.-укладач Л.І. Даниленко. Черкаси: Редакційно-видавничий відділ Черкаського ОІПОПП, 2013. 64 с.
23. Даниленко Л.І. Пізнавальні завдання до розділу «Людина»: навч. методичний посібник / Л.І. Даниленко. Черкаси: Редакційно-видавничий відділ Черкаського ОІПОПП, 2013. 68 с.
24. Даниленко Л.І. Фізика на уроках біології: 7-9 класи /авт.-упор. Л.І. Даниленко. Київ: Шк. світ, 2011. 120 с.
25. Данило Косенко. Як створити шкільний простір, що мотивуватиме учнів навчатися. URL: <https://bit.ly/3kM3eY4>
26. Державний стандарт початкової освіти : постанова КМУ від 21.02.2018 № 87 (у редакції постанови КМУ від 24.07.2019 №688). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF>
27. Деякі питання надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на забезпечення якісної, сучасної та доступної загальної середньої освіти «Нова українська школа» : Постанова КМУ від 04.04.2018 № 237 (зі змінами від 05.07.2024 №796). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/237-2018-%D0%BF#Text>
28. Деякі питання організації та проведення супервізії: наказ МОН від 18.10.2019 р. №1313. URL: <https://bit.ly/3Vm9jeg>
29. Джежелей О., Коваленко О. Вчуся читати. Навч-розвив. пос. для дітей Частина 1. Харків: Ранок, 2001. 144 с.
30. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: підручник, 3-тє вид., випр. Київ : Академвидав, 2015. 304 с.
31. Доброго ранку! Ми раді, що ви тут! Посібник для педагогів про проведення ранкових зустрічей. Всеукраїнський фонд «Крок за кроком», 2016. 52 с.
32. Досліджуємо світ цікаво : збірник дидактичних матеріалів до навчальних тижнів курсу «Я досліджую світ» за типовою освітньою програмою, розробленою авторським колективом під керівництвом Р.Шияна / авт.-уклад. Л.Добровольська, В.Андросова. Черкаси : видавець Чабаненко Ю.А., 2018. 204 с.
33. Дубицкий А.Е., Семенов И.А., Чепкий Л.П. Медицина катастроф. Київ: Здоров'я, 1993. 462 с.
34. Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій / Автор-укладач Н. П. Наволокова. Харків : Вид. група «Основа». Серія «Золота педагогічна скарбничка». 2009. 176 с.
35. Євтух М. Б., Черкашина Т. В. Педагогічна система самопізнання і особистісно-професійного самовдосконалення : підручник. Черкаси : Видав. Чабаненко Ю. А., 2017. 348 с.
36. Євтух М.Б., Черкашина Т.В. Педагогічна система самопізнання і особистісно-професійного самовдосконалення : підручник. Черкаси : Видав. Чабаненко Ю.А., 2017. 348 с.
37. Зубенко Л. Г., Немцов В. Д. Культура ділового спілкування : навч. посіб. Київ: «Ексоб», 2002. 200 с.
38. Інноваційні технології в сучасному освітньому просторі: колективна

монографія / За заг. редакцією Г. Л. Єфремової. Суми : вид-во «СумДПУ імені А. С. Макаренка», 2020. 444 с.

39. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід. Метод. посіб. / Авт. укл.: О. Пометун, Л. Пироженко. Київ : АПН, 2002. 136 с.
40. Календар морально-патріотичних цінностей сучасного школяра: науково-методичний посібник / Н.М. Степанова, В.С. Кудін. Черкаси : видавець Чабаненко Ю.А., 2020. 152с.
41. Калошин В.Ф. До навчання творчого мислення. Управління школою : основа професійного зростання. 2015. № 19-21. С. 68-73.
42. Кальчева О.Ю., Місяк О.К. Методичний посібник до програми «Управління гнівом». Київ, 2015. 60 с.
43. Керівництво з проведення інтерв'їз та суперв'їз / автор-упорядник Т. Артеменко. Черкаси, КНЗ «ЧОППОП Черкаської обласної ради», 2021. 42 с. URL: <https://cutt.ly/dEUkz1u>
44. Клокар Н. І. Освітній кластер як альтернативна модель професійного розвитку керівників закладів освіти. Вісник післядипломної освіти. Серія: Педагогічні науки. 2018. Вип. 6 (35). С. 94-109.
45. Коберник І., Краснова К. Ефективні комунікації для освітніх управлінців : посіб. URL: <https://bit.ly/37kGdnf>
46. Коваль А.П., Культура ділового мовлення: писемне та усне ділове спілкування. 2-ге вид., переробл. і допов. Київ, 1997. с.193-280.
47. Кодекс цивільного захисту України від 02.10.2012 р. № 5403-VI. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2013, №34-35, ст. 458. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text>
48. Конвенція про права дитини. 1989. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text
49. Коноваленко Ю. Тьютори, Едвайсери, Коучі, Фасилітатори, Ментори, Наставники – розбираємось хто це. 2017. URL: <https://bit.ly/3UjIRjX>
50. Конституція України. Основний закон. Київ, 1996.
51. Копосов П. Нова українська школа : дидактичні особливості організації навчально-ігрової діяльності учнів 1-2 класів : навч.-метод. посіб. Харків : Вид-во «Фабула», 2021. 160 с.
52. Коротун О. Методологічні засади змішаного навчання в умовах вищої освіти. Інформаційні технології в освіті. 2016. № 3 (28). С. 117-129.
53. Костюк А. В. (2014). Емоційний інтелект та шляхи його розвитку. Науковий вісник Херсонського державного університету, 2014. № 2. С. 85-89.
54. Ларіонова Н. Електронні освітні ігрові ресурси в освітньому процесі початкової школи : науково-методичний посібник. Харків : Друкарня Мадрид, 2020. 96 с.
55. Лоулер Е. та ін. Мотиваційний менеджмент: теоретичний аспект. Київ, 2017. 160 с.
56. Макаренко В.М., Туманцова О.О. Як опанувати технологію формування критичного мислення. Харків : Вид. група «Основа», 2008. 320 с.
57. Манько В. А. Проблема навчання як актуальна науково-педагогічна проблема. Засоби навчальної та науково-дослідної роботи. Харків, 2006. Вип. 25. С. 102-106.
58. Меморандум співпраці між усіма учасниками освітнього процесу: педагогами, учнями та батьками. URL: <https://bit.ly/3zxHqYt>
59. Методичні рекомендації щодо оцінювання результатів навчання учнів 1-4 класів закладів загальної середньої освіти : наказ МОНУ від 13.07.2021 №813. URL: <http://surl.li/dyrzc>
60. Нова українська школа : дидактичні основи STREAM-освіти в початковій школі : навчально-методичний посібник /С.Вакарін. Київ : Саміт-книга, 2021. 144 с.
61. Нова українська школа : методика навчання інтегрованого курсу «Українська мова» у 1-2 класах закладів загальної середньої освіти на засадах компетентнісного навчання : навчально-методичний посібник / М. Вашуленко. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2019. 192 с.
62. Новак В. О. Організаційна поведінка: підручник / В. О. Новак, Т.Л.Мостенська, О. В.Ільєнко. Київ: Кондор, 2013. 498 с.

63. Онопрієнко О. Дидактико-методичні засади контролю і оцінювання навчальних досягнень молодших школярів : монографія . Київ : Педагогічна думка, 2020. 400 с.
64. Онопрієнко О.В. Інструментарій оцінювання результатів компетентісно орієнтованого навчання молодших школярів : методичний посібник. Київ : КОНВІ ПРИНТ, 2020. 72 с.
65. Організація і методика соціально-педагогічного тренінгу : методичні рекомендації. Уклад. О. М. Шевчук. Умань, 2010. 37 с.
66. Організація і надання першої медичної допомоги населенню в надзвичайних ситуаціях : навч. посіб. для студ. вищ. мед. навч. закл. II-IV рівня акредитації / В. С. Тарасюк та ін.; ред. В. С. Тарасюк. Вінниця : Нова Книга, 2007. 144 с.: рис., табл.
67. Організація роботи з розв'язання проблеми насильства в школі: навчально-методичний посібник / упорядники: Дубровська Є. В., Ясеновська М. В.; редакційна група: Алексєєнко М. К., Дендебера М. П., Соловйова О. Д. Київ: Huss, 2011. 96 с.
68. Ощепко Т.В. Професійна компетентність керівника загальноосвітнього навчального закладу. URL: <https://bit.ly/3vbYTQA>
69. Піроженко, Т.О., Соловйова, Л.І. та ін. Ціннісні орієнтації дитини у дорослому світі: навчально-методичний посібник. Київ. Видавничий дім «Слово». 2017. 89 с.
70. Повстин О. В. Інтеграція знань як один з дидактичних принципів сучасної освіти. URL: http://ldubgd.edu.ua/sites/default/files/files/povstyn_10.pdf
71. Постанова Кабінету Міністрів України від 29 липня 2020 р. № 672 «Деякі питання професійного розвитку педагогічних працівників». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/672-2020-%D0%BF#Text>
72. Про деякі питання національно-патріотичного виховання в закладах освіти України та визнання таким, що втратив чинність, наказу Міністерства освіти і науки України від 16.06.2015 № 641 : наказ МОН України від 06.06.2022 № 527 (із змінами, внесеними згідно з наказом МОН України від 23.06.2022 №586). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0527729-22#Text>
73. Про деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників : Постанова КМУ від 21.08.2019 № 800 (зі змінами, внесеними згідно з Постановою КМУ від 27.12.2019 №1133). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/800-2019-%D0%BF#Text>
74. Про забезпечення санітарно-епідемічного благополуччя населення : Закон України від 24.02.1994 р. № 4004-XII. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1994, № 27, ст. 218. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4004-12#Text>
75. Про забезпечення санітарно-епідемічного благополуччя населення : Закон України від 24.02.1994 р. № 4004-XII. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1994, № 27, ст.218. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4004-12#Text>
76. Про затвердження методичних рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання учнів 1-4 класів закладів загальної середньої освіти : Наказ МОН України від 13.07.2021 № 813. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0813729-21#Text>
77. Про затвердження Положення про організацію оповіщення про загрозу виникнення або виникнення надзвичайних ситуацій та зв'язку у сфері цивільного захисту : Постанова КМУ від 27.09.2017 №733. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/733-2017-%D0%BF#Text>
78. Про затвердження Санітарного регламенту для закладів загальної середньої освіти : наказ Міністерства охорони здоров'я України від 25.09.2020 №2205, зареєстровано в Міністерстві юстиції України 10.11.2020 за №1111/35394. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1111-20#Text>
79. Про затвердження типової освітньої програми для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти. Наказ МОН від 19.02.2021 №235. URL: <https://bit.ly/3C7tkvQ>
80. Пушкарьова Т. О. Педагогічне проектування в системі загальної

середньої освіти: теорія і практика: монографія. Київ: Педагогічна думка, 2017. 308 с.

81. Регулююча дія ціннісних орієнтацій у житті дитини: моногр. [Т.О. Піроженко, І.І. Карабаєва, О.Ю. Хартман, Л.І. Соловійова, О.І. Федорчук, Л.Д. Токарева]; за ред. Т.О. Піроженко. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2020. 222 с. URL : <https://lib.iitta.gov.ua/722164/>.
82. Рекомендації щодо оцінювання навчальних досягнень учнів 5-6 класів, які здобувають освіту відповідно до нового Державного стандарту базової середньої освіти : наказ МОНУ від 01.04.2022 №289. URL: <http://surl.li/coolq>
83. Робінсон К. Школа майбутнього. Революція у вашій школі, що назавжди змінить освіту. / переклад з англ. Г. Лелів. Львів : Літопис, 2016. 258 с.
84. Робінсон К., Ароніка Л. Школа майбутнього. Львів : Літопис, 2016. 258 с.
85. Савченко О.Я. Система міжпредметних завдань на уроках літературного читання : методичний посібник. Київ : КОНВІ ПРІНТ, 2020. 104 с.
86. Самооцінювання закладу освіти: ефективний інструмент підвищення управлінської діяльності. URL: <https://bit.ly/3wUZ8lt>
87. Санітарний регламент для закладів загальної середньої освіти : наказ Міністерства охорони здоров'я України від 25.09.2020 №2205, зареєстровано в Міністерстві юстиції України 10.11.2020 за №1111/35394. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1111-20#Text>
88. Северинова А.М. Забезпечення ефективного освітнього процесу під час викладання фізики і хімії. Педагогічний вісник. 2020. №3 (101). С.41-45.
89. Скиба М. Цінності в школі – від глухої оборони до навігації в незвіданому. Нова українська школа. URL: <https://bit.ly/3UrXXnA>
90. Скиба Микола. Краще разом. Що таке педагогіка партнерства і навіщо вона в НУШ. URL: <https://bit.ly/30xzdEL>
91. Смагіна Т. М. Зміщення акцентів з hard skills на soft skills в підвищенні професійної компетентності педагогів у системі післядипломної освіти. Розвиток професійної компетентності педагогів у системі післядипломної педагогічної освіти регіону: збірник матеріалів конференції. Житомир, 2017. С. 21-29.
92. Стіл Дж., Мередіт К., Темпл Ч. Методична система «Розвиток критичного мислення у навчанні різних предметів»: Підготовлено для проєкту «Читання та письмо для розвитку критичного мислення» / Науково-методичний центр розвитку критичного та образного мислення «Інтелект». Київ: Міленіум, 2001. 104 с.
93. Стратегія фінансової грамотності. Національний банк України. URL: <https://bit.ly/3POU8Im>
94. Супервізія : професійна підтримка і професійний розвиток педагогів : поради для супервізорів (наставників). - URL : <http://www.ussf.kiev.ua/images/news/2019.09.18/%D0%A1%D1%83%D0%BF%D0%B5%P1%80%P0%B2%P1%96%P0%B7%P1%96%P1%8F.pdf>
95. Тимошко Г.М. Управління формуванням професійного здоров'я педагогів. Проблеми освіти: Наук.-метод. зб. / Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України. Київ, 2015. Вип. 83. Част. 2. 224 с. С.102-107.
96. Типова освітня програма для учнів 1-4 класів закладів загальної середньої освіти, розробленої під керівництвом О. Я. Савченко : наказ МОН України від 12.08.2022 № 743) URL: <https://cutt.ly/p0l8NA1>
97. Траутманн, Франц. Керівництво по інтервізії. Інститут Трімбос (Інститут психічного здоров'я і залежностей Голландії). Управління ООН по наркотикам і злочинності. Проектне Бюро в Балтійських країнах, 2010. 18 с.
98. Управлінське лідерство : виклики сьогодення : колективна монографія ; за заг. ред. В. В. Толкованова. Хмельницький : ПП Мельник А. А., 2013. 600 с.
99. Урок, що розвиває критичне мислення. 70 методів в одній книзі: навч.-

- метод. посіб. О.І.Пометун. Київ, 2020. 104 с.
100. Фідкевич О., Богданець-Білоskalенко Н. Нова українська школа : теорія і практика формувального оцінювання у 3-4 класах закладів загальної середньої освіти : навчально-методичний посібник. Київ : Генеза, 2020. 96 с.
 101. Фінансова грамотність. Фінанси. Що? Чому? Як?: навчальний посібник / авт.кол. Київ, 2019. 272 с.
 102. Фінансова просвіта. Фонд гарантування вкладів фізичних осіб. URL: <https://www.fg.gov.ua/finansova-prosvita>
 103. Чепіль М. М., Дудник Н. З. Педагогічні технології. Навч. посіб. Київ : Академвидання, 2012. 224 с.
 104. Чмут Т. К., Чайка Т. Л. Етика ділового спілкування : навчальний посібник. Чернігів : Вид-во Знання, 2007. 204 с.
 105. Шевчук А.С. Інтегрована відповідальність, або Зони впливу різних фахівців на музичне виховання дітей. Музичний керівник. 2020. № 4. С. 4-10.
 106. Штомпка П. Доверие в эпоху глобализации. Социальная политика и социология. 2006. № 4. С. 8-15.
 107. Щербак О.І., Софій Н.З., Бович Б.Ю. Теорія і практика оцінювання навчальних досягнень: навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ, Лілея-НВ, 2014. 136 с.
 108. Щодо нагальних питань впровадження Закону України «Про повну загальну середню освіту» : лист МОН від 08.04.2020 №1/9-201. URL: <https://bit.ly/3wlUDiR>
 109. Boissard P. L'évaluation formative: un outil de progression. URL: <http://surl.li/ealag>
 110. Cadre européen commun de référence pour les langues : apprendre, enseigner, évaluer. Volume complémentaire avec de nouveaux descripteurs. URL: www.coe.int/lang-cecr
 111. Capt V. L'enseignement du français et le défi du numérique. URL: <http://surl.li/earop>
 112. DLL 10: DaF für Jugendliche: Deutsch als Fremdsprache. Klett Sprachen GmbH, 2016. 199 s.
 113. Frost R. A Task-based approach. URL: <http://surl.li/eakxm>
 114. Yarborough C. and Fedesco H. Motivating Students. URL: <http://surl.li/earpm>

Додаткова література:

1. Автономія як шлях до ефективного менеджменту школи : методичні рекомендації / Сеїтосманов А., Фасоля О., Мархлевські В. - К., 2019. - 47 с.
2. Андрющенко О.О. Сутність феномену «рефлексивні вміння педагога». Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. Запоріжжя, 2016. Вип. 51 (104). С. 67-73.
3. Барна І.В. Загальна біологія: збірник задач. Тернопіль: Підручники і посібники, 2017. 736 с.
4. Бівол О. С. Проблемно-пошукові методи навчання на уроках у початкових класах як засіб активізації пізнавальної діяльності учнів. Таврійський вісник освіти. 2012. № 3 (39). С. 103-107.
5. Біла книга. Діяльнісний підхід у школі./ Р. Паркер, Б.С. Томсен. The LEGO Foundation, 2019. 75 с. URL: <https://cutt.ly/H1FE8Wy>
6. Бобровський М.В., Горбачов С.І., Заплотинська О.О. Абетка для директора. Рекомендації до побудови внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладі загальної середньої освіти. Київ : Державна служба якості освіти, 2019. 240 с. URL: <https://bit.ly/3WgK1Ou>
7. Бріер Д., Скотт К. Основи травмофокусованої психотерапії. Львів : Свічадо, 2015. 448 с.
8. Бурдун В.М. Стратегічне планування. Енциклопедичний словник з

державного управління / уклад.: Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Михненко та ін. ; за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трощинського, Ю. П. Сурміна. Київ : НАДУ, 2010. 820 с.

9. Використання ігрових технологій під час вивчення біології / Уклад. К.М. Задорожний. Харків: Вид. група «Основа», 2010. 141 с.
10. Від керівника до лідера : практичні поради для 57 директорів шкіл та керівників відділів освіти / Анна Уварова, Поліна Гоч. - Київ : Центр інноваційної освіти «Про.Світ», 2019. - 60 с. - URL : <https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/521/12,2019.pdf>
11. Даниленко Л.І. Видатні українські вчені-біологи ХХ та початку ХХІ століття: метод. посіб. / Л.І. Даниленко, І.Ю. Гогайзель, Т.В. Громова та ін. Черкаси: КНЗ «ЧОІПОПП Черкаської обласної ради», 2021. 118 с.
12. Дитяча та юнацька психотерапія. Теорія і практика в сучасних наукових дослідженнях / За заг. ред. Г. Католик. Колективна монографія. Львів : Астролябія, 2012. 312 с.
13. Зеленська Л.Д. Мовно-комунікативна компетентність учителя-коуча, ментора, тьютора, фасилітатора (на прикладі програми «Освітологія»). Молодь і ринок. № 9(195). 2021 С. 16-20.
14. Інструменти для оцінювання рівня безпеки, комфорту та здоров'я школи і планування змін. URL: <https://bit.ly/3kLtGkM>
15. Ісаєва Г. Метод проектів – ефективна технологія навчання. Підручник для директора. Київ : Плеяди. №9-10. 2005. С.4-10.
16. Клепко С.В. Формування лідерської компетентності у школі. Полтава, 2012. С. 86-97.
17. Кобинець Я. Підходи Нової української школи, або Шлях до дитячого серця. URL: <https://bit.ly/3Fjy05x>
18. Кодекс цивільного захисту України від 02.10.2012 р. № 5403-VI. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2013, № 34-35, ст. 458.
19. Крижанівський В.В. Природнича освіта в умовах реформування Нової української школи. Педагогічний вісник, 2022. № (3)109. С. 32-33.
20. Линьов К. Концепція розвитку закладу освіти: з чого починати (част. 1). URL: <https://www.youtube.com/watch?v=WMiLcW77tyM> .
21. Литвиненко Г., Клясен Н. Управління проектами: сутність та особливості застосування в освіті. Рідна школа. 2017. №11-12. С. 39-43. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/rsh_2017_11-12_9
22. Лідерство у діяльності керівника освітньої організації І О. І. Бондарчук, О. О. Нежинська : спецкурс для слухачів очно-дистанційної форми навчання в системі післядипломної педагогічної освіти. - Київ, 2017. - 36 с. - URL : <https://core.ac.uk/download/pdf/7154283886.pdf>
23. Лукіна Т. Види моніторингових досліджень / Т. Лукіна ; за заг. ред. О. І. Локшиної // Моніторинг якості освіти : світові досягнення та українські перспективи. - К. : К.І.С. - 2004.-128 с.
24. Маркозова О.О. Навчання впродовж життя - необхідна передумова досягнення життєвого успіху людини. Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». № 2 (29). 2016. С. 198-205.
25. Матвієнко О. Інформаційний менеджмент: аналіз предметної галузі. Вісник Книжкової палати. 2004. № 8. С. 13-17.
26. Моргун В. Ф. Емоційний інтелект у багатовимірній структурі особистості. Постметодика, 2010. № (6)97.С. 2-15.
27. Нова українська школа : розвиток читацької компетентності в учнів початкової школи в системі інтегрованого навчання : навчально-методичний посібник / І. Старагіна, В.Терещенко, А.Панченко. Харків : Соняшник, 2020. 176 с.
28. Нова українська школа: організація діяльності учнів початкових класів закладів загальної середньої освіти: навчально-методичний посібник / Кірик М. Ю., Данилова Л. І. - Львів: Світ, 2019. 136 с.
29. Онопрієнко О.В. Формувальне оцінювання навчальних досягнень учнів: сутність і методика здійснення. Український педагогічний журнал. 2016. № 4. С.36 - 42.
30. Палеха Ю. І. Етика ділових відносин. Київ: Кондор, 2008. 356 с.

31. Підприємництво для школярів. Дія. Цифрова освіта. URL: <https://osvita.diia.gov.ua/courses/pidpriemnictvo-dla-skolariv-modul-3>
32. Пітерсон Д. 12 правил життя. Як перемогти хаос/ пер. з англ. Дмитро Кожедуб. 3-тє вид. Київ: Наш формат, 2021. 384 с.
33. Правило кисневої маски для педагогів: практичні вправи для відновлення в травматичних обставинах від Тетяни Тимошенко. URL: <https://bit.ly/3uydYxV>
34. Про затвердження Положення про єдину державну систему цивільного захисту : Постанова КМУ від 09.01.2014 №11. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/11-2014-%D0%BF#Text>
35. Про затвердження Типової програми підвищення кваліфікації керівників закладів загальної середньої освіти, які впроваджують новий Державний стандарт базової середньої освіти : наказ МОН від 12.10.2022 № 905. URL: <https://bit.ly/3vgA4Fe>
36. Про об'єкти підвищеної небезпеки : Закон України від 18.01.2001 р. № 2245-III. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 15, ст. 73. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2245-14#Text>
37. Северинова А.М., Якуша Л.Г. Фізика на кухні. Експеримент в домашніх умовах. Програма курсу за вибором з фізики для 8 класу. Черкаси: ЧОПОПП, 2021. 16 с.
38. Степаненко О.О. Обґрунтування поняття «тьютор» у освітньо-дослідницькому просторі. Педагогічні науки, 2018. С. 198-204.
39. Степико М. Т. Українська ідентичність: феномен і засади формування : монографія. Київ : НІСД, 2011. 336 с.
40. ТОВТО : Абетка неформальної освіти, фасилітації і тренерства // За заг. ред. Наталії Трамбовецької. -Київ, 2017. -53 с.
41. Удовицька Т. А. «Кліпове мислення» молоді: особливості прояву у процесі навчання (до постановки проблеми). Вища освіта України : теорет. і наук.-метод. часопис. Вип. 31. Т. VIII (50). Інститут вищої освіти НАПН України, 2013. 407-416.
42. Управлінська діяльність керівника навчального закладу : [навч. посібн.]. Вінниця, 2018. 196 с.
43. Шевчук А. С. Формування навичок рефлексії у дітей: ранкова зустріч «Мистецький досвід». Музичний керівник. 2021. № 5. С. 4-7.
44. Що таке педагогіка партнерства: правила сучасного викладання. URL: <https://bit.ly/3HjoQoF>
45. Яременко Н.В. Дозвіллезнавство. Навчальний посібник. Фастів. «Поліфаст».2007.459с
46. Basque J. La conception de cours à distance. Une réflexion. URL: <http://surl.li/eakwq>